

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ АНАЛІЗУ СЕМАНТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІЛОСОФСЬКИХ КОНЦЕПТІВ

Дворницька Н. І.

кандидат філологічних наук, доцент,

*доцент кафедри слов'янської філології та загального мовознавства
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
вул. Огієнка, 61, Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна*

orcid.org/0000-0002-4825-457

natalia.dvornytska@kpnpu.edu.ua

Ключові слова: *когнітивна лінгвістика, концепти, порівняльно-історичне мовознавство, етимологічний аспект дослідження, критерії етимологічного аналізу.*

У статті розглядається проблема трансформації семантичної наповненості деяких філософських концептів. Автор наголошує на тому, що концепти в аспекті когнітивної лінгвістики створюються та закріплюються у свідомості у процесі оброблення й перетворення ментальних репрезентацій через мовні явища. Однією з інтерпретацій концепту є сприйняття його як загальноприйнятого поняття на певному фоновому рівні, тобто в певному ментальному середовищі, сфері, контексті. У зв'язку із цим досить цікавим є висвітлення й аналіз проблеми семантичної трансформації деяких концептуальних понять у свідомості на різних фонових рівнях, зокрема релігійних і філософських, у зіставленні із сучасним сприйняттям пересічної людини законів моралі, духовності.

Автор підкреслює, що висвітлення проблеми може бути особливо глибоким і достовірним, якщо не обмежуватиметься спостереженням за текстовим матеріалом, певними філософськими концепціями та релігійно-філософськими доктринами, а ґрунтуватиметься та підкріплюватиметься глибокими лінгвістичними дослідженнями в порівняльно-історичному аспекті. Очевидно, що вирішення такого складного питання передбачає вивчення великої кількості словників, текстового матеріалу, а також має підкріплюватися багатоаспектним етимологічним аналізом. З метою наукової достовірності та запобігання профанації повинен бути відпрацьований алгоритм, методика етимологічного дослідження, що ґрунтується на основних критеріях аналізу, які полягають у врахуванні особливостей дериваційних процесів, фонетичних перетворень, пов'язаних зі змінами складу слова, демотивацією основи, морфологічними трансформаціями. Основними критеріями у статті названо фонетичний, словотворчий, семантичний, хронологічний.

Аналіз проводиться на основі даних етимологічних словників та досліджень. У процесі морфемно-дериваційних зіставлень наводяться приклади з латини, грецької, англійської та інших європейських мов. Текстуальними ілюстраціями слугують цитати з різних сакральних текстів у перекладі слов'янськими мовами.

ETYMOLOGICAL ASPECT OF SEMANTIC TRANSFORMATION ANALYSIS OF PHILOSOPHICAL CONCEPTS

Dvornytska N. I.

*Doctor of Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Slavic Philology and General Linguistics
Kamianets-Podilskyi National Ivan Ogienko University
Ogienko str., 61, Kamianets-Podilskyi, Khmelnytskyi region, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4825-457
natalia.dvornytska@kpnu.edu.ua*

Key words: *cognitive linguistics, concepts, comparative historical linguistics, etymological aspect of research, criteria of etymological analysis.*

The article deals with the problem of semantic content transformation of some philosophical concepts. The author emphasizes that concepts in the aspect of cognitive linguistics are created and fixed in conscience as the result of processing and transformation of mental representations through linguistic phenomena. One of the concept interpretations is its perception as a generally accepted one at a certain background level, i. e. in specific mental environment, sphere, context. In this regard, it seems interesting to cover and analyze the problem of semantic transformation of some conceptual notions in consciousness at different background levels, including religious, philosophical in comparison with the modern perception of the average person with his/her laws of morality, spirituality.

The author emphasizes that clarification of the problem can be particularly deep and reliable if it is not limited to observation of textual material, certain philosophical concepts and religious-philosophical doctrines, but will be based on and supported by deep linguistic research in comparative historical aspect. Obviously, the solution of such a complex issue involves the study of a large number of dictionaries, textual material and should be supported by etymological analysis in different aspects. With the aim of scientific validate and profanity prevention, an algorithm and the methodology of etymological research must be developed with the main criteria of analysis. They are to take into account the peculiarities of derivation processes, phonetic transformations associated with changes in word structure, word base demotivation, morphological transformations. The main criteria in the article are phonetic, word-formation, semantic, chronological.

The analysis is based on etymological dictionaries and research. The examples from Latin, Greek, English and other European languages are given in morpheme-derivational comparisons of the analysis. Quotations from various sacred texts translated into Slavic languages are used as textual illustrations.

Постановка проблеми. Когнітивна лінгвістика, розглядаючи функціонування мови як різновид пізнавальної діяльності, досліджує механізми та структури людської свідомості через мовні явища. При цьому мислення трактується як процеси оброблення й перетворення ментальних репрезентацій, зокрема, через створення та закріплення у свідомості так званих концептів. Однією з інтерпретацій концепту є сприйняття його як загальноприйнятого поняття на певному фоновому рівні, тобто в певному ментальному середовищі, сфері, контексті. У зв'язку із цим вважаємо надзвичайно цікавим висвітлення й аналіз проблеми семантичної трансформа-

ції деяких концептів на різних фонових рівнях, зокрема релігійних і філософських, у зіставленні із сучасним сприйняттям пересічної людини з її законами моралі, духовності. Очевидно, що дослідження зазначеного питання може бути особливо глибоким і достовірним, якщо не обмежуватиметься спостереженням за текстовим матеріалом, певними філософськими концепціями та релігійно-філософськими доктринами, а ґрунтуватиметься та підкріплюватиметься лінгвістичними дослідженнями в порівняльно-історичному й етимологічному аспектах.

Цілком визнаючи та підкреслюючи очевидну необхідність етимологічного аналізу під час гли-

боких лінгвістичних досліджень, історики мови вбачали основне його завдання саме у встановленні того значення, яке слово мало в момент свого виникнення, а не в будь-який (актуальний для дослідника) період розвитку мови. Ще автор «Граматики латинської мови» М. Варрон писав, що етимологія – це розділ граматики, який вивчає “*cur et unde sint verba*” [1, с. 189]. Дослідники історії мови В. Пізани та Г. Ломель зазначали, що етимологія прагне не до встановлення значення слова в певний окремий період розвитку мови, а до визначення того значення (*die Bedeutung*), яке слово мало в момент свого виникнення. Мета етимологічного аналізу, на думку багатьох істориків мови, полягає саме в тому, щоб зрозуміти процеси та, можливо, причини демотивації основ і семантичної трансформації. На схожих позиціях щодо підходу до етимологічних досліджень наголошували В. Гумбольдт, А. Мейє та інші видатні дослідники історії мови, які бачили завдання етимологічного дослідження в пошуку значення слова та елементів творення у прадавній момент його виникнення. При цьому А. Мейє ставився скептично до етимологічних розвідок без чітко визначеної методики та критеріїв її проведення [1, с. 190].

На доцільності етимологічних екскурсів в аспекті історичних досліджень наголошували такі талановиті, видатні історики мови, як О. Востоков, Й. Добровський, Ф. Міклошич, Е. Бенвеніст, А. Жюре, П. Шантрен, Ф. Буслаєв, О. Потєбня, І. Срезневський, В. Богородицький, І. Бодуен-де-Куртене, Х Педерсен, П. Пірсон, Я. Грот, П. Фортунатов, О. Шахматов, Г. Ільїнський, В. Поржезінський, О. Томсон, В. Виноградов, Б. Ляпунов, С. Микуцький, О. Преображенський, М. Фасмер, Є. Будде, Вл. Георгієв, К. Бругман, Ф. Гелтергоф, Ж. Варбот, В. Іванов, М. Фрейденберг та інші.

Серед проблем порівняльно-історичного мовознавства, що стосувалися аналізу історії окремих індоєвропейських мов і мовних груп, дослідження споріднених мов, критеріїв генетичних зв'язків і походження, процесів утворення лексичної та граматичної систем, семантичної демотивації лексем, втрат безпосереднього органічного зв'язку між поняттями генетичної похідності та мотивації, проблема лексико-семантичних трансформацій, історичних змін лексичного значення та лексико-семантичного поля завжди була актуальною.

Досліджуючи зазначену проблему з порівняльно-історичної позиції, науковці тією чи іншою мірою підходили до аналізу функціонування первинних елементів давніх мов на всіх рівнях лінгвосистеми, підкреслюючи необхідність серйозних етимологічних досліджень. На

особливу увагу в цьому аспекті заслуговує діяльність О. Трубачова, який, на думку В. Топорова, являє собою цілу епоху в мовознавстві, особливо «в сфері гуманитарного знання второй половины XX века» [1, с. 73].

Американський славіст Х. Бірнбаум, відзначаючи колосальне значення етимологічних досліджень О. Трубачова, особливо акцентував на принципово новому підході до методики їх проведення, що являє собою кардинальний перегляд відомих до того часу загальнотеоретичних і методологічних гіпотез.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В етимологічних дослідженнях XX–XXI ст. дедалі частіше застосовується метод порівняльного аналізу, що ґрунтується на теорії множинної етимології А. Ерну, яка була оригінально репрезентована В. Топоровим. Він запропонував розглядати її, посилаючись на дані давніх, мертвих і нових, тих, що функціонують, мов, вивчати окремі етимологічні рішення як певні ступені наближення до матриці етимологічної відносності.

Сучасні мовознавці приділяють велику увагу проблемі методики етимологічного дослідження. Зокрема, Ю. Откупщиков із метою запобігання профанації етимологічних розвідок пропонує виробити чіткий алгоритм проведення зазначеного аналізу та визначити основні критерії [1]. Науковець підкреслює важливість фонетичного аспекту таких досліджень та зазначає, що якщо етимологія ґрунтується на порівнянні зі спорідненими мовами і при цьому припускається, що слово пройшло через певні фонетичні трансформації, то, відповідно, саме демонстрація логічної низки фонетичних ланцюжків з історичним коментуванням надасть такому етимологічному аналізу переконливості. Словотворчий аспект аналізу є надзвичайно важливим, оскільки передбачає виділення основних елементів дериваційного акту, історичну послідовність словотворчих процесів, пов'язану з фонетичними явищами, демотивацією основ і коренів та, відповідно, семантичною трансформацією. Отже, етимологічне дослідження повинне обов'язково містити аналіз текстуального матеріалу з урахуванням семантико-хронологічного аспекту, що, зокрема, передбачає елементи культурно-духовного аналізу мови та психолого-соціальних трансформацій, які відбувалися в суспільстві.

Вивченню концептів як умовної одиниці, спрямованої на комплексне дослідження мови, ментальності й культури, присвячували свої роботи І. Голубовська, В. Карасик, В. Кононенко, В. Маслово, П. Мацьков, В. Яковлева, В. Прохоров, М. Колесниченко та інші науковці. Очевидно, що сьогодні є потреба в аналізі філософсько-духовних концептів на основі порівняльної інтерпрета-

ції в біблійному та сучасному мовних дискурсах. Безперечно, етимологічний аналіз надасть таким дослідженням глибини й достовірності. Актуальність і наукову цінність саме такого підходу підкреслюють В. Семенцов, Б. Ткачук, Н. Дворницька, Н. Швидка, О. Решетняк, С. Голик та інші науковці. Зокрема, Б. Ткачук наводить таку думку: «Сучасні дослідники напряму гуманітарних наук засвідчують, що розмиття меж базових гуманістичних цінностей загрожує втратою сучасною людиною здатності до збереження, шанування, ревіталізації досвідів своєї спадщини та трансляції своєї ідентичності» [2, с. 1].

Варто зазначити, що в роботах згаданих учених не пропонується чіткий алгоритм етимологічних досліджень із дотриманням визначених критеріїв. Певна новизна й актуальність статті полягає в тому, що в ній представлено алгоритм етимологічного аналізу, що відбувається з дотриманням фонетичного, словотворчого, семантико-хронологічного критеріїв дослідження.

Мета статті – на основі етимологічного аналізу (з урахуванням і послідовним дотриманням основних критеріїв) проаналізувати деякі філософські концепти, лексичні одиниці сакральних текстів з ознаками трансформації семантики, пов'язаними з очевидною демотивацією основ, дериваційними, морфонологічними перетвореннями, а також віднайти (на основі аналізу зазначених змін) первинне значення лексем та проілюструвати процеси відповідним текстуальним матеріалом.

Предмет та об'єкт дослідження. У статті аналізуються духовно-філософські концепти в аспекті порівняльної інтерпретації в біблійному та сучасному мовних дискурсах. Дослідження проводиться на основі різноаспектного етимологічного аналізу з дотриманням основних критеріїв. Ілюстративним матеріалом слугують цитати з біблійних та інших сакральних текстів.

Виклад основного матеріалу. Надзвичайно актуальний концепт сучасності *свобода* утворює, на думку наших співвітчизників, антонімічну пару з лексемами *неволя*, *igo*.

Не дуже активна в сучасній українській мові лексема *igo*, викликаючи асоціації зі словом *орда*, сприймається нашими сучасними співвітчизниками як абсолютний негатив, як сила, що позбавляє волі, пригнічує. Однак інше семантичне наповнення демонструє зазначений концепт у сакральних текстах, наприклад: «Придите ко Мне все труждающиеся и обремененные, и Я успокою вас; возьмите *igo* Мое на себя и научитесь от Меня, ибо Я кроток и смирен сердцем, и найдете покой душам вашим» (Мф. 11:27–29) [3].

На перший погляд правильним є саме сучасне трактування представленої лексеми, адже навіть

словотворчий аналіз (згідно зі словотворчим критерієм етимологічного аналізу) демонструє, що лексема *igo* походить від прадавнього кореня **ueug* у значенні «з'єднувати, сопрягати» [4; 5]. Той самий кореневий елемент має санскритська лексема 𑂣𑂗 «хомут, ярмо», англійське *yoke* «хомут, ярмо», латинське *coniugare* «запрягати в одну упряжку, спрягати разом».

Деякі етимологічні дослідження [4] поглиблюють аналіз та виділяють прадавні дериваційні морфемні елементи, що демонструє, що основа зазначеної лексеми утворилася шляхом об'єднання (у процесі спрощення) двох коренів: **uei* «життєва сила» (порівняймо: *юнь*, де відбулася, відповідно до аналізу за фонетичним критерієм, монофтонгізація дифтонга) та **egъ* «зв'язок, єдність, усвідомлення себе як єдиного цілого» (порівняймо: *ego*). Відповідно, формується значення блага, життєвої сили в єдності, у вищому зв'язку.

Дотримуючись семантичного критерію, проаналізуємо уривки сакральних текстів і переусвідомимося, що саме таке значення демонструє Святе Письмо. Християнство, як відомо, обіцяє грішникові, що врятувати душу, повернутися до Правди може лише той, хто щиро пройнявся, впустив у душу Вище Слово, Знання. В устах Христа концепт *igo* має саме те, первинне, сакральне значення Вищого Знання. Тобто *igo* – це не підневільне ярмо, нав'язане облесливими чи жорстокими властителями світу цього, а дарована можливість звільнитися від полону суєтних пристрастей та добровільно взяти на себе Хрест, тобто Вище Знання, Благо, яке дається людям як засіб спасіння, наприклад: «...*igo* Мое блага» (Мф. 11:30) [3].

Подальший семантичний аналіз дає змогу побачити, що лексема *igo* виступає в такому самому значенні й в інших сакральних текстах. Зокрема, семантично й фонетично концепт *igo* нагадує лексема/поняття *йога* (схожість основ очевидна). Так, Бхагавад-Гита фіксує слова Кришни, що називає риси, ознаки йога: «Кто независтлив, милосерд, свободен от собственничества, кроток, владеет собой, всегда удовлетворен, сосредоточил свой ум и разум на моем Учении, является *йогом*» [6, с. 283]. Це, очевидно, нагадує слова християнського проповідника Ісаї Нитрійського у «Слові про гілки зла»: «Христово *igo* легко: безгневливая чистота, кротость, радость духа, терпение скорбей, восприятие Правды и себя как чуждого миру...» [6, с. 285].

На жаль, сучасна людина часто сприймає *igo* у значенні «знання, робота над собою, самообмеження» як замах на свою свободу. У книзі пророка Ісаї подані слова Ісуса, який сказав: «Вы, делающие грехи, живущие произволом и похотью,

хотите быть *свободными*? Но ведь вы уже рабы греха» [6, с. 283].

Концепт/поняття *свобода* у сприйнятті сучасної людини – це категорія, що передбачає право індивідуума на вибір, можливість самореалізації в усіх аспектах. У сучасному суспільстві, на жаль, свобода нерідко сприймається як право на виконання будь-яких бажань, забаганок душі та розбещеного тіла, яке (єдине) й стає сенсом людського життя, існування.

Підкреслимо, що більшість релігійно-філософських доктрин вважали необхідним піклування про тіло та стверджували (наприклад, раннє християнство), що бажання плоті – суть від Бога. Однак при цьому істинну свободу давні віровчення та філософські доктрини вважали категорією духовною.

Проведений на основі ознайомлення з певними дослідженнями [4; 5] словотворчий аналіз переконливо ілюструє вищезазначене, демонструє, що лексема *свобода* – дериват, який утворився шляхом злиття (з поступовим спрощенням і демотивацією) кореня **se-* (*-suo-*) «свій, власний, незалежний» (як демонструють деякі етимологічні дослідження [4], у санскриті цей корінь є твірним для слова *सर्व* (*sva*) «свій, власний», *स्वीय* (*svīya*) «свої», *स्वयम्* (*svayam*) «сам, за власною волею»; у німецькій мові від цього кореня-основи утворена лексема *Schwaben* – буквально «свої»; особливий інтерес викликає давній почесний титул святого чи абсолютно незалежної людини – *свами*, що залишився в індуїзмі, будучи запозиченим із санскриту) та давнього кореня-основи **bho-* (порівняймо: санскр. *बुद्धि* (*buddhi*), англ. *body*), що означає в різних контекстах «мислення, розум, дух, душа, мудрість; власна суть, тіло». Поєднання коренеслівних значень «здатність володіти собою» та «дух, мудрість людини, суть» викликає образ *свободи* як властивого людині володіння собою, незалежності від нищих бажань. Істинно свободна людина – не та, яка робить усе, що хоче, а та, яка відчуває свободу як вищу силу розуму й віри, уміє піднятися над тимчасовими, дрібними відчуттями та бажаннями.

Семантичний аналіз текстів демонструє, що саме у значенні «незалежно від бажань тіла, володіючи своїм тілом та бажаннями завдяки духовним знанням» лексема *свобода* функціонувала в давніх філософських ученнях. Ілюстративне підтвердження знаходимо в Бхагавад-Пурані: «Люди, лишенные знания, становятся рабами плоти своей и ближних своих, мня себя защищенными и *свободными*» [6, с. 283]. Римський філософ Сенека зазначав: «Покажите мне, кто не раб. Все, не обремененные высшим познанием бытия, – рабы. Тот – похоти, тот – корыстной жадности, тот – честолюбия» [6, с. 284].

Головною рисою, властивістю свободних людей є можливість вибирати, зокрема, чи бути вірним Правді та готовим на самопожертву (бути «не от мира сего»), наприклад: «...если пребудете в слове Моём, отрехшись от мира сего, то вы истинно Мои ученики, и познаете истину, и истина сделает вас *свободными*» (1 Ин. 8:31–32) [3].

У процесі аналізу внутрішньої трансформації філософського концепту *свобода* звертаємо увагу на ментально активний концепт *воля*. Зазначені поняття сприймаються сучасними носіями східнослов'янських мов майже як абсолютні синоніми. Сакральні тексти демонструють іншу понятійну наповненість. Якщо лексема *свобода* викликає коренеслівний образ духовної незалежності, власний, не залежний ні від кого вибір, то лексема *воля* в сакральних текстах функціонує як волевиявлення не самої людини, а над людиною. Ця лексема в текстах виступає переважно як *воля* Божа, яку треба покійно сприймати, наприклад: «...да усовершит вас во всяком благом деле, чтобы сотворить *волю* Его, производя в вас благоугодное ему через Иисуса Христа примите и терпите *волю* Божию» (Евр. 12:2) [3].

Отже, якщо *свобода* – це духовний, незалежний вияв особистості, то концепт *воля* (зокрема, у біблійному дискурсі) виступає у значенні волевиявлення, сили, Вищої благодаті. Таким чином, з огляду на аналізовані тексти людина не може говорити про власну *волю*, не маючи на це права. Семантичний критерій аналізу сакральних текстів констатує, що *воля*, яка виходить із внутрішнього джерела людини, демонструючи суто її бажання, що проникають у зовнішній світ у вигляді діянь, без Волі Божої, карається та називається «произвол» («свавілля»). Так, у Біблії читаємо: «Ибо Господь, кого любит, того наказывает; бьет же всякого сына, которого принимает <...>. Те наказывали нас по своему *произволу* для немногих дней; а Сей – для пользы, чтобы нам иметь участие в святости Его» (Евр. 12:6) [3].

Словотворчий аналіз (за словотворчим критерієм), що ґрунтується на даних етимологічних словників та досліджень учених [4; 5; 7; 8; 9], свідчить про те, що лексема *воля* – дериват від прадавнього кореня/основи **uel/uol* – «хотіти, бажати», «давити, здавлювати, примушувати». Цей дериваційний елемент функціонує в санскритській лексемі *वृत्ति* (*vṛtti*) «вибір, наказ», англ. *will* «воля», нім. *wollen* «хотіти».

Висновки та перспективи подальших розробок. Очевидно, що етимологічні дослідження є актуальними й необхідними на сучасному етапі розвитку мовознавчої науки. При цьому варто підкреслити необхідність визначення чіткого та послідовного алгоритму проведення етимологічного аналізу, що передбачає обов'язкове дотри-

мання основних критеріїв. Саме такий підхід, заснований на фонетичному, морфонемагічному, словотворчому, семантико-хронологічному аспектах дослідження, забезпечить достовірність результатів етимологічних розвідок, розширить наукову базу.

Такі етимологічні розвідки надзвичайно перспективні, адже здатні надати інформацію не лише стосовно історії мови та її еволюції, ономастики, топоніміки, а й в аспекті формування ментальності, психології суспільства, деяких культурно-філософських трансформацій тощо. Очевидно, що така інформація необхідна для грамотного, стилістично коректного вживання певних лексем/концептів у контексті сучасного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Откупщиков Ю. Из истории индоевропейского словообразования. Москва : Издательский центр «Академия», 2005. 320 с.
2. Ткачук Б. Етимологічні особливості сучасних досліджень філософії пам'яті. *Вісник Львівського університету. Серія «Філософські науки»*. 2019. Вип. 23. С. 101–107.
3. Синодальный перевод Библии. Санкт-Петербург : Российское Библейское Общество, 1876. 392 с.
4. Семенов В. Интернет-словарь «Глаголь». URL: <http://pervobraz.ru/> (дата звернення: 15.04.2022).
5. Этимологический словарь славянских языков. Праoslavянский лексический фонд / под ред. О. Трубачева. Москва, 1974–1794. Т. 1–21.
6. Бурба Д. Будьте прохожими. Москва : София, 2004. 349 с.
7. Berneker E. *Slavisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg : Winter, 1908–1913. 760 S.
8. Brukner A. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa : Wiedza Powszechna, 1957. 806 s.
9. Trautmann R. *Baltisch-Slavisches Wörterbuch*. Göttingen, 1970. 382 S.

REFERENCES

1. Otkupshchikov, Yu. (2005). *Iz istorii indoevropeyskogo slovoobrazovaniya [From the history of Indo-European word formation]*. Moscow : Akademiya, 320 p. [in Russian]
2. Tkachuk, B. (2019). Etymolohichni osoblyvosti suchasnykh doslidzhen filosofii pam'яти [Etymological features of modern studies of the philosophy of memory]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya "Filosofski nauky" – Bulletin of Lviv University. Series "Philosophical Sciences"*, iss. 23, pp. 101–107. [in Ukrainian]
3. Russian Bible Society (1876). *Sinodal'nyy perevod Biblii [Synodal translation of the Bible]*. Saint Petersburg, 392 p. [in Russian]
4. Sementsov, V. (2022). *Internet-slovar' "Glagol" [Internet dictionary "Verb"]*. Retrieved from: <http://pervobraz.ru/> [in Russian]
5. Trubachev, O. (1974–1794). *Etimologicheskii slovar' slavyanskikh yazykov. Praslavyanskiy leksicheskiy fond [Etymological dictionary of Slavic languages. Proto-Slavic lexical fund]*. Moscow, vols. 1–21. [in Russian]
6. Burba, D. (2004). *Bud'ite prokhozimi [Be a passerby]*. Moscow : Sofiya, 349 p. [in Russian]
7. Berneker, E. (1908–1913). *Slavisches etymologisches Wörterbuch [Slavic Etymological Dictionary]*. Heidelberg : Winter, 760 p. [in German]
8. Brukner, A. (1957). *Słownik etymologiczny języka polskiego [Etymological dictionary of the Polish language]*. Warszawa : Wiedza Powszechna, 806 p. [in Polish]
9. Trautmann, R. (1970). *Baltisch-Slavisches Wörterbuch [Baltic-Slavic Dictionary]*. Göttingen, 382 p. [in German]